

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראל זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִים HEMDAT YAMIM

כי תבוא תשע"ז

פרשת שבוע

עוד על הכרת הטוב

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו פותחת בפרשית הביכורים, החיוב להביאם והחובה להודות לקב"ה על הכל הטוב שהשפיע עלינו כעם וכפרטים. וז"ל התורה בקיצור:

"והיה כי תבוא אל הארץ אשר יקנך אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר יקנך אלהיך נתן לך ושמחת בשנא והלכת אל המקום אשר יבחר יקנך אלהיך לשכן שמו שם: ... ויבאנו אל המקום הזה ונתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש: ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי יקנך והנחתו לפני יקנך אלהיך והשתחוית לפני יקנך אלהיך: ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך יקנך אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך" (דברים כ"ו א-יא).

פסוקיה של פרשיה זו והמדרשי חז"ל עליה, נאמרים על ידי כל משפחה יהודית בליל הסדר בכל שנה ושנה. בסופה של הפרשה בהקשר הפוך אנו מוצאים את התוכחה הקשה:

"ובאו עליך כל הקללות האלה וירדפוך והשיגוך עד השמדך ... תחת אשר לא עבדת את יקנך אלהיך בשמחה ובטוב לכב מרב כל" (שם כ"ח מה-מז)

מסביר רש"י כי – "בעוד שהיה לך כל טוב" לא הייתה לך הכרת הטוב.

רבנו מאיר שמחה הכהן מדוינסק מעיר על פרשית הביכורים ובכך מאיר את עינינו כי: "בפרשת בכורים נזכר י"ג פעמים שם הויה כנגד שלוש עשרה מידות של רחמים. ובפרשה "ויעבור ד' על פניו ויקרא וכו'" (שמות לד, ו - ז), - י"ג מידות, הזהיר על (שם שם, כו) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך". שתי הערות - הארות מצויות בדבריו.

הראשונה - מספר הפעמים ששם הויה מופיע בפרשית הביכורים הוא שלוש עשרה. מה שקושר את פרשת הסליחה שלאחר חטא העגל לפרשית הביכורים.

השניה - שזו הסיבה שבאותה פרשיה בספר שמות נזכר גם החיוב להביא את הביכורים וממילא להודות עליהם.

שם הויה מסמל את מידת החסד, שבזכותה העולם יכול להתקיים ולכן שיתף הקב"ה את מידת הרחמים עם מידת הדין, בפרשית הבריאה.

שם ההויה מופיע פעמיים (לשיטת ר"ת, עיינו בתוס' ראש השנה יז ע"ב) בתחילת שלוש עשרה מידות המכונות כולן שלוש עשרה מידות של רחמים. על שלוש עשרה מידות אלה הבטיח הקב"ה למשה רבנו (כמבואר בגמרא שם): "אל רחום וחנון, אמר רב יהודה: ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאין חוזרות ריקם" וזה חסד עצום!.

כפי שהסברנו גם בעבר, זו הסיבה שאנו נוהגים לומר בתקופה זו בכל יום, "לדוד יקנך אורי וישע" (תהילים כ"ז). הפרק שפותח ומסיים בשם הויה כהסבר הגמרא שם "ד' ד' - אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה". זהו הפרק ששם הויה מופיע בו שלוש עשרה פעמים, בדיוק כמו בפרשת הביכורים. המסקנה העולה מן הדברים היא כפולה.

א. היסוד והבסיס להיות ראויים לחסדיו של הקב"ה, היא היכולת שלנו להיות מכירי טוב. הכרת הטוב היא המידה הבסיסית ביותר מבחינה רוחנית. מי שחסרה לו מידה זו אין לו מידות כלל. אין קיום לשום בניין רוחני ללא בסיס ויסוד זה.

ב. טובו של הקב"ה הוא הבסיס לבריאת העולם ולכן האפשרות לתשובה קודמת לכל. גם קודם שיחטא האדם זקוק הוא לאפשרות של תשובה. בלעדיו אין לו קיום. זו המשמעות העמוקה של שם ההויה.

אין תשובה ללא הכרת הטוב ואין הכרת הטוב ללא הבנת הערך והחסד של התשובה.

דווקא בימים אלה, שחסד התשובה מתנוצץ בהם ונותן תקווה לקראת ימי הדין המגיעים לשיאם בימי הסליחה והרחמים, עלינו לחזור ולהודות לקב"ה על כל החסדים והאמת אשר הוא גומל עמנו בכל יום ויום ובכל שעה ושעה.

לע"נ
רבי יעקב בן אברהם
ועיישה
וחנה בת יעיש ושמחה
סבג ז"ל

לע"נ
ר' מאיר בן
יחזקאל
שרגא
ברכפלד ז"ל

לע"נ
מרת סוזי (שרה)
ונגרובסקי ע"ה
נלב"ע י' בתמוז תשע"ד

לע"נ
הרב יוסף מרדכי
שמחה שטרן ז"ל
נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד

לע"נ
הרב אשר וסרטי
ז"ל
נלב"ע
ט' בכסלו תשס"ט

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלב"ע י"ח בסיוון תשע"ד
לע"נ מר יצחק מונישטר ז"ל, יו"ר כבוד 'ארץ חמדה', נלב"ע ה' באלול
לע"נ מרת דוריס מונישטר ז"ל, נלב"ע כ"ג באלול

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezthemdah.org info@erezthemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

שימוש בכספי מעשר כספים לקניית מצוות

הרב עקיבא כהנא

המשנה בחגיגה (ז ע"ב) מביאה את דברי בית הלל שניתן להביא שלמי חגיגה ביו"ט ראשון של פסח מכספי מעשר שני. הגמרא (ח ע"א) הקשתה שלכאורה הכלל הוא שידבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, ואם כן חגיגה שהיא דבר שבחובה צריכה לבא מחולין ולא ממעשר? ומתרץ עולא שמדובר כשטופל (מצרף) מעות מעשר למעות חולין, והגמרא לומדת מפסוקים שמותר להביא חגיגה באופן זה שטופל מעות חולין למעשר.

הרמ"א (יו"ד סימן רמט סעיף א בשם מהרי"ל בהלכות ראש השנה) כותב שניתן להשתמש במעות מעשר כספים אך ורק לצורך צדקה. ולא לצורך מצווה אחרת. הטעם לכך הוא שאין לעשות מצוות מממון עניים, ומעשר הכספים שייך לעניים. היאורח מישורי (על הדרכי משה) מקשה מדוע לא כתבו מהרי"ל ורמ"א שהטעם הוא משום שידבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. ונראה ליישב שהרמ"א ומהרי"ל דיברו כשלא התנה שיוכל לקנות מצוות מממון המעשר, ולכן ממון המעשר שייך לעניים, וממילא כלל לא שייך להשתמש בממון עבור מצווה, ואין צורך להזדקק לנימוק שידבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

מהר"ם שיק (יור"ד רל) פוסק שלא רק שאסור לקנות אתרוג של מצווה מכסף מעשר, אלא שאסור גם לקחת כספי חולין ולהוסיף עליהם כספי מעשר על מנת להדר ולקנות אתרוג יפה יותר מהאתרוג שאותו האדם חושב לקנות. ומבאר שדווקא בחגיגה כתבה הגמרא דלעיל שמותר לטפול מעות מעשר ומעות חולין, והגמרא למדה זאת מפסוק, אבל אין להתיר במקרים אחרים, בהם לא נאמר חידוש זה.

אמנם ה'לקט יושר' (יורה דעה עמוד עו) כותב שגם באופן שאדם מתנה מהתחלה שמעשר הכספים ישמש לכל המצוות שהוא רוצה, ואז אין הוא ממון עניים, בכל זאת אסור לקנות אתרוג או מצווה אחרת ממעות מעשר כספים, אבל באופן זה יהיה מותר לקנות מהמעשר הידור מצווה. בשו"ת בצל החכמה (ד, קסד) הבין שטעמו הוא שמותר לטפול חולין למעשר בשביל לקנות מצווה, ולכן כשקונה מצווה ממעות חולין, ומוסיף וטופל מעות מעשר, וקונה בהן את הידור המצווה זה. אמנם נראה שכוונת ה'לקט יושר' היא שמצווה היא 'דבר שבחובה' ולכן באה רק ממעות חולין וגם בטפילה, אבל הידור מצווה שאינו 'דבר שבחובה', מותר לקנותו ממעות מעשר.

אמנם בשו"ת משיב דברים (קלז) מחדש שלמרות שהדין שמותר לטפול הוא חידוש הכתוב ששייך רק בקרבן חגיגה, ולא בדברים אחרים, אבל גם הכלל שידבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין הוא כלל שקיים רק בקדשים (כך גם הביא בשם ה'מגיני שלמה') ולכן גם כשלומדים מקדשים למקומות אחרים, לא לומדים מחטאת שבה אסור לטפול מעות מעשר למעות חולין, אלא לומדים מחגיגה שבה הדין הוא שמותר לטפול מעות מעשר למעות חולין, ולכן ניתן לטפול במצוות אחרות, גם בידבר שבחובה.

סיכום:

הגמרא אומרת שאסור לקנות חגיגה מכסף מעשר שני משום שדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, אך מותר לטפול מעות מעשר שני למעות חולין ולקנות מהן יחד קרבן חגיגה. לגבי כספי מעשר כספים, הרי שאם לא התנה שיהיה לכל מצווה שרוצה נראה מרמ"א ו'לקט יושר' שאינו יכול לקנות מהן מצווה אחרת בכלל מכיוון שזה נחשב ממון עניים. אם התנה שיהיה לכל מצווה, המהר"ם שיק כותב שאסור לקנות גם הידור מצווה מכסף זה. אמנם יש חולקים ומתירים משני טעמים: א. הידור מצווה אינו 'דבר שבחובה'. ב. כמו שלגבי חגיגה ניתן לטפול מעות מעשר שני למעות חולין ולקנות את הקרבן, כך ניתן לצרף כסף מעשר כספים לכסף רגיל בקניית חפץ של מצווה.

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"
הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות.
בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון,
מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה,
כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ה)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

מרחשון תש"ס

אמירת "יראו עינינו" ע"י חזן שאינו נוהג לאומרה

שאלה

לצערי אני בשנת אבל על אבי והנני משתדל לעבור לפני התיבה ככל יכולתי. נודמן לי להתפלל בבתי כנסת שונים והנני מקפיד תמיד להתפלל בקול רם כנוסח הקהילה וכפי מנהגיה. בדרך כלל אין זה עניין גדול להגיד "הודו" לפני או אחרי "ברוך שאמר", והכל הולך על תלו. נסתפקתי לגבי אמירת "ברוך ה' לעולם" בתפילת מעריב שנאמרת בהרבה קהילות כאן בחו"ל בין "השכיבנו" לתפילת שמונה עשרה. אני התחנכתי על ברכי מנהגי הגר"א, ליטא ובריסק שהקפידו לא להגיד "ברוך ה' לעולם" וראו בו ממש הפסק בין גאולה לתפילה של תפילת מעריב. ואף שאני יודע שמבחינה הלכתית יש מקום נרחב לתרץ זאת, בכל זאת כאן מדובר לא רק בשינוי זעיר של "שמע קולנו" או "אב הרחמן" אלא בעניין של הפסק. בנוסף לכך, ספיקותי עולים שהרי אני רואה שהרבה מאלה שמקפידים על שיטת הגר"א כשמתפללים לפני התיבה במניין שאומרים "ברוך ה' לעולם" עוצרים אחרי אמירת "השכיבנו" ומחכים עד שהקהל יגמור את הברכה, ואז מיד אומרים את הקדיש לפני שמונה עשרה בלי אמירת אותה הברכה – האם זו הדרך הנכונה לפעול?

תשובה

א. ברכת "יראו עינינו" איננה נזכרת בש"ס, אלא נתקנה ע"י ראשי ישיבות שבבבל¹. הברכה כוללת י"ח פסוקים (כשבכל פסוק ישנה אזכרת שם ה') עם ברכה בסופם, ומטרתה היתה לפטור אותם המתפללים בבתי-הכנסת שבשדות שפחדו להתאחר שם זמן רב בלילה, מתפילת שמונה-עשרה על-ידי י"ח אזכרות אלה והקדיש שלאחריהן. אמנם כיום שמתפללים בבתי-כנסיות מסודרים, לא שייכת תקנה זו, אך אין אנו מבטלים מנהג ראשון². גם בארץ-ישראל קיבלו וקבעו תקנה זו בראשית תיקונה, אך בדורות האחרונים חדלו לאומרה בארץ-ישראל³. בטור⁴ הביא מחלוקת ראשונים, אם יש לאומרה או לאו, ואף בין הפוסקים האחרונים יש שפסקו, שאין לאומרה אפילו בחו"ל⁵.

ב. לפי זה נפסקה ההלכה שכל אדם ינהג לפי מנהגו שלו, גם כאשר הציבור נוהג באורח שונה. ולכן, בן ארץ-ישראל או הנוהג כגר"א וכגרש"ז הנמצאים בחו"ל במקום הציבור אומרה – אין לו לאומרה⁶, וזאת בתנאי שלא ירגישו אחרים בדבר⁷. ולכן, אם אי-אפשר שלא לאומרה באופן שלא ירגישו, כגון שהוא שליח-ציבור – צריך לאומרה⁸. אין זה מן הראוי לסמוך על הפתרון של שתיקה בעת שהציבור אומרה ואמירת קדיש בלי לאומרה, שכן מעצם השתיקה ניתן להבין, שהוא מתפלל בנוסח אחר⁹.

¹ שו"ת "משנה הלכות" (ח"ה סי' כט') בשם "שבלי הלקט".

² טור (או"ח סי' רלו).

³ "דרכי יוסף" (או"ח סי' רלו אות ג). "בית יוסף" (טור או"ח סי' מו) לא מנה ברכת "יראו עינינו" במאה ברכות שחייב אדם לומר בכל יום.

⁴ שם.

⁵ על-פי האריז"ל אין לומר פסוקים אלה, וכן דעת הגר"א והגרש"ז שלא לאומרם אפילו בחוץ לארץ – מובא בשו"ת "משנה הלכות" שם.

⁶ "אגרות משה" (חאו"ח ח"ב סי' קב, בסופו).

⁷ "אגרות משה" (חיו"ד ח"ג סי' צו אות ח), כדן כל שינוי נוסח שיש בו בעיה של "לא תתגודדו" – מדאורייתא, ובעיה של לא ישנה מפני המחלוקת – מדרבנן. ואם הדבר לא מורגש – לא קיימות בעיות אלה.

⁸ "אגרות משה" שם, על-פי פסחים קו ע"א. וכל שכן כאן שרבים סוברים, שצריך לאומרו בחו"ל, וניתן לסמוך עליהם שלא להחשיבו כהפסק בין גאולה לתפילה אלא הוי גאולה אריכתא, כמו "השכיבנו".

⁹ ראה סברה דומה ב"אגרות משה" (חאו"ח ח"ב סי' קד) לגבי שינוי נוסח בדברים שהקהל אומרים בקול רם, שאין לשנות אפילו בלחש – מחמת סברה זו, וקל וחומר לגבי השי"ץ.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך

הרב יוסף כרמל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג

הרב נחום אליעזר רבינוביץ

הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי "שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

